

Fugle i juletræer

En østrigsk undersøgelse fra 2012 viste at hedelærke (*Lullula arborea*) og rødrygget tornskade (*Lanius collurio*), som begge er på fuglebeskyttelsesdirektivets liste over arter, som kræver en "gunstig bevaringsstatus", trives i østrigske juletræskulturer, hvor man i driften tager hensyn til fuglene. Fugle kan både have en positiv og negativ påvirkning i juletræer. Alvorlig beskadigelse af topskud fra fugle er velkendt, men fugle kan også generelt ses som et aktiv i forhold til skadedyrsbekæmpelse og det er samtidig ønskeligt at bevare og i bedste fald optimere biodiversiteten i juletræproduktionen. Med få tiltag kan man forbedre fuglenes vilkår i juletræskulturen og ved anvendelse af fuglepinde minimerer man skader på topskuddet.

Rune Ventzel Hansen

Østrigsk undersøgelse

En undersøgelse fra Østrig (Frühauf et al., 2012) foretaget af Coop Nature og Birdlife Österreich har vist, at både hedelærke og rødrygget tornskade foretrækker juletræskulturer, som leve- og ynglesteder. Konklusionen af undersøgelsen var, at juletræskulturer kan være gavnlige for naturen. Den vigtigste juletræregion i Østrig ligger midt i naturreservatet og Natura 2000-området Wachau-Jauerling. Faldende økonomisk udbytte fra græs- og agerland førte for få år siden til planer om at udvide juletræproduktionen i området. Miljøforkæmpere frygtede for hvordan plantning af juletræer ville påvirke de to beskyttede fuglearter, og man blev enige om at gennemføre en fugleovervågning, hvor hedelærke og rødrygget tornskade blev observeret.

Et overvågningsområde på 20 km² blev udpeget, og her blev det undersøgt, hvordan disse to fuglearter reagerede på dyrkning af juletræer i forhold til yngleadfærd, og om de foretrak kulturer i bestemte aldre. Alle topografiske træk i området blev kortlagt og det viste sig at områder med juletræer var meget positivt for tilstedeværelsen af begge arter. Inden for begge fuglearters territorier udgjorde juletræskulturer en større andel end andre landskabelementer og ynglesuccesen for rødrygget tornskade var højere i juletræskulturer. Undersøgelsen viste også, at po-

Rødrygget tornskade.
Han med græshoppe i næbet.
Foto: Helge Sørensen.

pulationen af hedelærke siden den sidste optælling i begyndelsen af 1990'erne var forøget med en faktor på fire til omkring 65 territorier. Der lå ingen tidligere optællinger af rødrygget tornskade, men populationstætheden blev målt til at være én af de største i hele Østrig. Det blev observeret, at begge arter lever i semi-åbne landskaber med træer og buske og delvis blotlagt mineraljord. Hedelærken foretrækker 3-5-årige afgrøder på tidligere landbrugsarealer, hvor bevoksning udgjorde mindre end 80 %. Rødrygget tornskade foretrækker mindre plantevækst, men har brug for solitære træer til sangposter.

Som et resultat af undersøgelsen har de juletræproducenter, som var med i undersøgelsen, tilpasset deres produktion, så den fremmer de to fuglearters levevilkår. Ukrudtsbekæmpelsen består af én kemisk ukrudtsbehandling før knopbrydning og senere græsslåning, men først efter fugleungerne er flyvefærdige. Med en sådan dyrkningspraksis forventes det på sigt, at der vil kunne bevilges nye arealer til juletræproduktion i området. I Østrig forventes det også at sanglærke, tornirisk og bomlærke vil få gavn af juletræskulturer, som dyrkes efter denne praksis.

Danske forhold

I Georgien kan man i Algeti Nationalpark finde mere end 80 fuglearter, som er tilknyttet skove med den hér naturligt hjemmehørende nordmannsgran, *Abies nordmanniana*, og sortgran, *Picea mariana*. Nordmannsgran er ikke en hjemmehørende art i Danmark, og derfor er der ikke knyttet særligt mange fugle og in-

Hedelærken (til venstre) ankommer fra sit vinterkvarter i Vest- og Sydvesteuropa fra sidst i februar, så den er sandsynligvis allerede nu at finde i juletræskulturerne rundt omkring. Foto: Helge Sørensen. Rødrygget tornskade (til højre). Hun med mus i næbet. Tornskaden er utrolig træfsikker, når den jager og det er sjældent at tornskaden har en jagt uden fangst i modsætning til mange rovfugle. Foto: Per Ekberg Pedersen.

seker til disse træer sammenlignet med et gammelt egetræ, som siden sidste istid har været et naturligt element i det danske landskab, og som dyrelivet har tilpasset sig. Danske juletræskulturer med nordmannsgran kan dog stadig være værdifulde habitater for visse fuglearter. De tilbyder mange udkigsposter, redesteder,

Hedelærke

I Danmark er hedelærken en fåtallig ynglefugl og findes hovedsagligt i Midt-, Vest- og Nordjylland. Den synger fra sangposter i toppen af spredtstående træer og buske. Den undgår helst kolde, blæsende og fugtige lokaliteter. Siden midten af det 20. århundrede har der været en markant tilbagegang i populationen i Danmark. Men i Holland og England har den i de senere år nydt fremgang på grund af justeringer af nåleskovsdriften, som har haft til formål også at tilgodese hedelærken.

Rødrygget tornskade

Er især udbredt i de østlige egne af Danmark, hvor der generelt er varmere og mere tørt end i den vestlige del af landet. Den lever i åbne områder med enkeltstående buske og træer, hvorfra den kan holde udkig efter byttedyr. Derudover findes den også hyppigt i skovlysningsområder, hvor der findes mange insekter. Det er hovedsagligt humlebier og forskellige billearter tornskaden lever af, men den fanger også overraskende mange mus, som den får øje på fra udkigsposter i toppen af buske og træer. Udbredelsesområdet er indskrænket betragteligt i Vesteuropa i de senere årtier, sandsynligvis som følge af habitatødelæggelse.

og en mosaik af høj og lav vegetation samt blotlagt mineraljord. Der er generelt masser af føde i juletræskulturer, specielt de første år, hvor insekter og edderkopper fremmes af den varme sorte jord.

I Danmark er det ifølge Knud Flensted fra Dansk Ornitologisk Forening (DOF) ofte gulspurv og tornsanger, der trives i juletræskulturer, mens hedelærke og rødrygget tornskade er mere sjældne som ynglefugle. I en ældre dansk undersøgelse (Komdeur, 1994) blev unge nobiliskulturer og rødgrankulturer sammenlignet med en ældre nålebevoksning. Man kom frem til at kulturens alder har betydning for hvilke fugle, der trives. I de unge kulturer, en henholdsvis 10 og 11 år gammel rødgran- og nobiliskultur, var tætheden af jordrugende og buskrugende fugle høj i forhold til den ældre nålebevoksning (60-80 år). I de unge kulturer, fandt man en stor tæthed (mere end fem territorier per ti hektar) af jernspurv, solsort, tornirisk, gulspurv og fasan, gærdesmutte, tornsanger, løvsanger. I England findes arter af grøn-sissen og korsnæb at være tiltrukket af ældre nordmannsgran, hvor de har deres reder og finder insekter i barken og på koglerne.

Betydningen af at anlægge en juletræskultur for fuglelivet kommer selvfølgelig an på, hvad kulturen erstatter. For eksempel vil der formodentlig være en positiv effekt, hvis der før var intensivt drevet landbrug, men negative effekter, hvis for eksempel engarealer med høj biodiversitet erstattes. Når der ved plantning af juletræer skabes større diversitet på landskabsniveau, må man formode, at der også skabes grundlag for større diversitet i faunaen. Ved at have kulturer i forskellige aldre udbygger man muligheden for en øget diversitet. Produktionen af juletræer er skånsom overfor miljøet i forhold til produktion af mange landbrugsafgrøder. For det første foretages der ikke jordbearbejdning hvert år, hvilket skåner reder og fugleunger. For det andet accepteres der generelt et større ukrudtstryk end i mange andre markafgrøder, hvilket også er til glæde for fugle og insekter. Gødningsnormen er mindre end for langt de fleste markafgrøder (NaturErhvervstyrelsen, 2012) samt for bær- og frugtproduktionen samt energiafgrøder med videre (Pedersen et al 2012). Listen af godkendte planteværnsmidler til juletræer er også forholdsvis kort og der er for eksempel slet ikke godkendt nogen svampemidler med undtagelse af Rotstop, som kan anvendes til stødsmøring, men som stort set ikke bruges.

Gør mere for fuglene

Fuglelivet er et aktiv i forhold til skadedyrsbekæmpelsen i juletræskulturer. Sommerfuglelarver af blandt andet tidlig og sen ædelgrannålevikler ædes af insektædende småfugle. En forøgelse af bestanden af småfugle ved blandt andet opsætning af redekasser vil derfor have en positiv effekt. Fuglelivet formodes også at have en positiv effekt i forhold til bekæmpelse af gråsnuder (*Strophosoma melanogrammum* og *S. capitatum*), øresnudebiller (*Otiiorhynchus* sp.) og stor nåletræssnudebille (*Hylobius abietis*) med flere. Fuglene hjælper med til at holde populationen af ovennævnte arter nede på et naturligt niveau, så problemet mindskes. En stor del af uglers og andre rovfugles føde består af mus og ved at sætte uglekasser og siddepinde til rovfugle op, kan museproblemer forebygges. Rødrygget tornskade kan på trods af sin lille størrelse også tage mus, som faktisk udgør en overraskende stor andel af føden, siger ornitolog Per Ekberg, som har studeret rødrygget tornskade i Grib skov i syv år.

Levende hegn er gode og alternative opholdssteder for fugle og andre nyttedyr. Samtidig reducerer de omfanget af vindskader og dæmmer effektivt op for vinddrift af vejsalt fra tæt ved liggende veje. Læhegn skaber som bekendt også gode forhold for lusenes naturlige fjender, for eksempel arter af mariehøns, galmyg, gulddøjer, svirrefluer, ørentviste, næbtæger, rovbiller og blødvinger. I et videnblad fra Skov og Landskab (Ravn & Riis-Nielsen, 2007) blev der givet forslag til læhegnplanter, der er gode at plante af hensyn til nyttedyr mod ædelgranlus, og disse arter vil også gavne mange fuglearter. De anbefalede arter er eg, røn, trolldød, enebær, Prunus-arter, æble, mirabel, hyld, rose, pil, el og tørst.

Planteværnsmidler reducerer fourageringsmulighederne og antal egnede redesteder i urtevegetationen.

Generelt anbefales det at sprøjte behovsbestemt. I forhold til fugle er det er bedst at nøjes med at holde ukrudtet nede i forhold til at bekæmpe det. Hvis man vil tilgodese fuglelivet på bedste vis, bør insektmidler naturligvis helt undgås. Dette er jo næsten helt uundgåeligt i den moderne juletræproduktion, hvor en strategi hen imod mere skånsomme og artsspecifikke midler kun kan anbefales i overensstemmelse med regeringens nye sprøjtemiddelstrategi (2013-2015).

Der findes ingen nyere undersøgelser om, hvad der gavner fuglelivet i juletræer og hvordan man bedst tilgodeser specifikke fuglearters levevilkår. I boksen på næste side ses dog en opsummering af anbefalinger fra udgivelsen "Økologiske Juletræer" fra Dansk Landbrugsrådgivning og de anbefalinger, som er et resultat af den østrigske undersøgelse, samt anbefalinger i forhold til skadedyrsbekæmpelse fra skovdyrkernes hjemmeside.

Undgå skader

Det kan lade sig gøre at gøre mere for fuglene og opnå de fordele, som fuglene kan have som nyttedyr og samtidig undgå skader fra fuglene. De problematiske fugle er arter af en vis størrelse, der samtidig har en tendens til at sætte sig på høje punkter. Solsorten er et typisk eksempel på en fugl, der benytter en høj sangpost som toppen af et juletræ, og den er også tung nok til at knække et nyudsprunget topskud. Uheldigvis er det også den mest almindelige fugl i Danmark, og sammen med råge og krage anses den som en af de fugle, der kan gøre mest skade. Fuglearter som er mindre end solsorte er generelt for lette til at knække topskud.

Team Service

- forhandler af alt, hvad du skal bruge til at pleje og oparbejde dine juletræer

Egholm 2150 er en universalmaskine og en særdeles fleksibel løsning til vedligeholdelse af udendørsarealer.

Vi har udviklet et væld af udstyr til Egholm 2150, som effektiviserer pasning og oparbejdning af juletræer.

- Afskærmet frontsprøjte
- Bomsprøjte
- Sideafskærmning
- Gødningsudlægger
- Stållinddækning til bund
- Hydraulisk baglift
- Stabklipper
- Fældekleo og meget mere

Vi forhandler også hele BOVLUNDS program, f.eks:

- Luftgødningsspredere
- Netmaskiner
- Plantemaskiner
- Juletræsfræsere/spidsere

 Team Service

Tlf. 4038 8054 – Niels Nyholm

Tlf. 4010 7387 – Jens Krogh Andersen

www.team-service.dk • mail@team-service.dk

Fuglepindene placeres omkring 10 cm under topknoppen.

For at undgå skader er den bedste og billigste metode stadig at anvende fuglepinde. Det er også den mest fuglevenlige måde, ifølge Knud Flensted fra Dansk Ornitologisk Forening. Generelt gælder det, at jo større værdi det enkelte juletræ har, jo bedre kan det betale sig at sikre sig mod fugleskader. Mange går efter at sætte pinde på hvert 3. til hvert 5. træ, mens nogle sætter pinde på alle træer. Det er også en god idé at anvende siddepinde, så fuglene har andre steder at sidde end på topskuddet. Man kan købe eller selv fremstille siddepinde, som monteres på den øvre del af stammen med en klemme, eller man kan anbringe fritstående stokke med siddeplads i toppen rundt omkring på arealet. Det anbefales at sætte én siddepind pr. 125 træer. Undgå at bruge lydkanoner og fugleskræmsler. Solsorte og kravefugle, som ofte er dem, som gør mest skade vil hurtigt vende sig til dem alligevel, mens strejfende småfugle, som ikke gør skade, ikke vil vende tilbage, hvis de først én gang er blevet skræmt, forklarer Knud Flensted. Der er mere inspiration at hente fra diverse certificeringsordninger, blandt andet GLOBAL.G.A.P. og Integreret Produktion (IP), hvor målet er at producere juletræer af høj kvalitet samtidig med at der tages hensyn til miljøet.

Kilder:

Dansk Landbrugsrådgivning (2004): Økologiske juletræer. Århus.

Dansk Ornitologisk Forening (2013): Hedelærken.

<http://www.dofbasen.dk/ART/art.php?art=09740>.

Dansk Ornitologisk Forening (2013): Rødrygget tornskade.

<http://www.dofbasen.dk/ART/art.php?art=15150>.

Frühauf, J., Pollheimer, M., Donnenbaum, K., Kinnl, R. & Oberwalder, J., 2012: Do Christmas-tree plantations favour Red-backed Shrikes and Woodlarks, two bird species protected under the EU's Bird Directive? Excursion document. Østrig.

Komdeur, J., Gabrielsen, L., Hounisen, J.P. 1994: Sprøjtning og driftformers effekt på fuglebestande i juletræskulturer. PS Nåledrys, 94, side 30-33.

NaturErhvervstyrelsen, 2012: Vejledning om gødsknings- og harmoniregler. København.

Pedersen, L.B, Christensen, C.J. & Ingerslev, M. (2012): Kvælstofnormen for juletræer. Nåledrys, 82, side 4-9.

Ravn, H.P. & Riis-Nielsen, T. (2007): Betydningen af læhegn for ædelgranlus og nyttedyr i nordmannsgran. Pyntegrøntserien, 5.5-34. Forskningscentret Skov og Landskab.

Skovdyrkerne 2013: Skader. Online. [<http://www.skovdyrkerne.dk/dyrkningsaktuelt/juletraerogklippegroent/skader/>]. ■

Spiddet mus.
Bemærk hovedet der hænger ved siden af. Tornskaden spidder mange forskellige byttedyr, blandt andet mange mus på spidse genstande og på torne, heraf navnet tornskade. Foto: Per Ekberg Pedersen.

Samling af anbefalinger fra Dansk Landbrugsrådgivning 2004, Skovdyrkerne 2013 og Frühauf et al. 2012. Ved at følge nedenstående anbefalinger kan man opnå et rigere fugleliv og større natureoplevelser på sine arealer, og samtidig udnytte fuglene som et aktiv i skadedyrsbekæmpelsen.

- › Opsætning af fuglekasser fremmer fuglelivet. For eksempel uglekasser og mindre fuglekasser til småfugle.
- › Opsætning af siddepinde til småfugle og rovfugle, til sang- og udkigsposter.
- › Lad irrationelle områder på arealet ligge udyrket hen, til glæde for fuglelivet.
- › Etabler nye juletræskulturer på gamle markafgrøder i nærheden af skov. Dette øger fuglenes spredningsmuligheder.
- › Skab og bevar blotlagt mineraljord eller lavt dækket jord ved slåning. En mosaik af høj og lav vegetation samt blotlagt mineraljord tilgodeser flere fuglearter.
- › Undgå så vidt muligt jordbearbejdning i yngletiden - primo april til midten af maj.
- › Habitater på juletræarealer kan forbedres ved blomsterstriber af en meters bredde, tjørnehæk, levende hegn med hjemmehørende arter, eller enkelt træer (gerne frugttræer) samt buske (for eksempel arter af vilde roser). Anbefalingen er fem til ti buske og / eller ét træ per ha.
- › Ukrudtsbekæmpelse ved udlægningen af barkflis opfylder bedst hedelærkens og rødrygget tornskades behov. Pesticidanvendelse bør minimeres og foretages efter dokumenteret behov.